

Буряк Зоряна Степанівна,
*вчитель вищої кваліфікаційної категорії,
учитель зарубіжної літератури
Глинянського ЗЗСО I-III ступенів
Перегноївський ЗЗСО I-II ступенів*

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Саме з вивчення біографії починається ознайомлення з творчістю письменника. Вона цінна тим, що може наповнити незнайомий образ глибоким змістом. Важко зрозуміти художній твір, проникнути у світ його персонажів, не маючи конкретного уявлення про життєвий шлях і духовне обличчя письменника. Для засвоєння учнями біографії зарубіжного письменника важливе значення має робота над його портретом. Учням цікаво буде знати, що є портрети письменників, написані під час їх життя – прижиттєва іконографія, та створені на основі документальних матеріалів про нього – спогадів сучасників, фотографій – посмертна. Відбираючи портрети для роботи на уроці, краще надавати перевагу написаним безпосередньо з натури видатними майстрами пензля.

Аналіз портрета письменника рекомендуємо будувати приблизно за таким планом: 1) зовнішній вигляд письменника (вираз обличчя, одяг); 2) роль у портреті окремих деталей; 3) композиція портрета; 4) задум живописця (тобто підкреслені художником особливості характеру письменника).

Цінним наочним посібником під час вивчення біографії письменника є і картини портретної теми, що ілюструють окремі події з життя письменників, знайомлять з оточуючими їх людьми.

Характеризуючи портрет за цим планом, учні навчається «читати» його, тому що будуть ознайомлені зі специфічними засобами живопису, за допомогою яких художник передає характер письменника і виражає своє ставлення до нього. Звісно, біографічні відомості про письменників, що містяться в підручнику, певною мірою обмежені. Завдяки використанню портретного живопису з'являється можливість ніби наочно показати те, що

опинилося за межами підручника, поглибити й розширити уявлення про життя письменника, а також про таку галузь мистецтва, як портретний живопис.

Портрет багато може сказати про епоху, соціальну приналежність, національність, вік, професію, здоров'я, настрій зображеного, типові риси особистості. А.О. Мельник пропонує супроводжувати показ портрета письменника культурологічним коментарем, оскільки «Мета такої роботи – не тільки показати, яку зовнішність мав письменник, а й допомогти учням краще зрозуміти його внутрішній світ, зануритись в епоху та національну культуру митця» [1, с. 73].

Якісний портрет фіксує неповторне в людині та стисло відтворює її життєпис. Візуальний образ письменника – методично значима цінність уроку літератури. Портрет письменника робить його образ осяжним та емоційним (ефект присутності). Під час заняття учням пропонують завдання з портретами (фотографіями) різних етапів життя письменників та різних художників. Така робота вимагає уваги до традицій жанру цього періоду і художньої деталі (одяг, зачіска, вираз обличчя, постава, погляд, дальній план, фон тощо). Портрет (бюст) у виконанні видатного художника-сучасника зазвичай підкреслює певну яскраву рису зовнішності або характеру письменника. Робота з портретом письменника – один зі способів поєднання його біографії, твору та уроку літератури.

Під час вивчення біографії письменників широко використовуються технічні засоби навчання, кінофільми та відеоматеріали. Сучасний кінематограф багатий на фільми про письменників на основі біографічних матеріалів («Ошибка Оноре де Бальзака», «Бальзак», «Гемінгвей і Геллхорн», «Міс Поттер», «Життя без кохання» тощо), які використовують в навчальному процесі. Крім навчальних і хронікально–документальних фільмів, учитель може звертатися і до фільмів ігрового характеру, в яких образи письменника та його сучасників створюються акторами. Досвід роботи вчителів засвідчив корисність такої візуальної наочності. Фільм глибше освоюється учнями, якщо йому передують розповідь вчителя, читання підручника, книг біографічного

жанру. Перед переглядом відеофільму про письменника класу пропонуються питання (їх можна продиктувати учням, записати на дошці, вивести на екран).

Це спонукає учнів не просто уважно дивитися і слухати, а й змушує думати:

1. Що нового про життя і творчість письменника ви дізналися з фільму?
2. Які епізоди з життя письменника показані в ньому?
3. Які епізоди фільму ви вважаєте найбільш виразними?
4. Який епізод фільму найбільш повно, на ваш погляд, виражає характер письменника?
5. Які слова сучасників письменника або його самого ви могли б зробити епіграфом до фільму?
6. Хто із сучасників письменника охарактеризований у фільмі найбільш яскраво?
7. Як допомагає музика фільму зрозуміти і відчутти характер письменника, настрої епохи?
8. Яку роль у фільмі грають картини природи?
9. Чи вдало, на вашу думку, відібрані уривки з творів письменника?
10. Чи сподобалася вам гра акторів?
11. Які риси особистості письменника виявилися для вас найпривабливішими?

Якщо після перегляду фільму в класі розгорнеться його обговорення, учні не тільки активно поставляться до побаченого, а й надовго запам'ятають його.

Ефективність вивчення біографії письменника, раціональне використання часу на уроці безпосередньо залежать від уміння вчителя оптимізувати подачу інформації, унаочнити і систематизувати матеріал, виділивши головне. Відкриття письменника – це відхід від звичайної презентації митця, це спроба осмислення його особистості і творів з позиції часу та цінностей. Прийоми модальності, конкретизації, читання з помітками допомагають вчителям методично змістовно і ефективно спостерігати, виділяти найсуттєвіше, розвивають навички відбору інформації, зіставлення, аналізу,

синтезу думок, дискусії, відтворення психологічного і світоглядного портретів, орієнтирів трактування постаті: через творчість, ключовий образ, діяльність, захоплення, світоглядні цінності.

Надзвичайно цікавим жанром уроку за біографією письменника є заочна (віртуальна) екскурсія. Сидячи за партами, учні можуть здійснити уявну подорож у Париж часів В. Гюго, провести день з автором пригод відомого детектива Шерлока Холмса тощо. Підготовка заочної екскурсії – справа складна, копітка і тривала, що вимагає ознайомлення з мемуарами та іншими документами епохи, з листами, щоденниками та творами письменника. Ретельно відбирається наочний матеріал: малюнки, картини, фотографії з різними планами – все те, що допоможе поживавити минуле, крізь сучасний погляд побачити риси епохи, в яку занурюємося. Дуже важливий звуковий фон заочної екскурсії, завдяки якому підкреслюється основна думка уроку, викликаються нові асоціації. Можна пропонувати улюблені музичні твори письменника, романси, написані на вірші поета.

Отже, від зацікавленості особистістю письменника – прямий шлях до інтересу до його творчості. Проникнення в творчу лабораторію майстра слова сприяє естетичному розвитку особистості юного читача. Думка про нерозривність естетичної сили творів письменника і моральної сторони його біографії повинна стати основою переконань наших учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник А.О. Вивчення зарубіжної літератури у взаємозв'язках із образотворчим мистецтвом: проблемно-діалогічний підхід. Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (29 квітня 2021 р., м. Київ) / ред. колегія: А.А. Зернецька (гол. ред.), О.О. Ісаєва, В.В. Ніколаєнко (заст. гол. ред), А.Ю. Вітченко, О.К. Бицько (відп. ред.); укладачі: А.Ю. Вітченко, О.К. Бицько. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. С. 72–75